

A close-up portrait of an elderly woman with short, curly reddish-brown hair and blue eyes. She is wearing glasses and has her hand resting under her chin in a thoughtful pose. The background is a plain, light color.

TY JSI KNĚZ NAVĚKY

Rozhovor s Ludmilou Javorovou

Zdeněk Jančařík

portál

TY

JSI

KNĚZ

NAVĚKY

Rozhovor s Ludmilou Javorovou

Zdeněk Jančařík

© Zdeněk Jančařík, Ludmila Javorová, 2020

Cover photo © Vít Kobza

© Portál, s. r. o., Praha 2020

ISBN 978-80-262-1683-4

In memoriam Felixe Marii Davidka
a všech statečných mužů a žen skryté církve

*I když jsem nemohla sloužit jako kněz,
Pán Bůh mi dal ochutnat všechno z kněžské služby.*

LUDMILA JAVOROVÁ

Ty jsi kněz navěky podle řádu Melchisedechova.

ŽIDŮM 7,17

Úvodem

Památka bratra biskupa Felixe. Na něho vzpomíná jen malé stádečko, ale on hlásal univerzalitu Krista, proto bude jednou vzpomínán celou církví. Ta totiž v přítomnosti jen stále mluví o nutnosti reformy, on však konal. O čem zákoníci říkali, že to nejde, on to udělal – a šlo to! K čemu nyní nemají odvahu biskupové celého světa včetně římského, k tomu měl Felix odvahu už před půl stoletím. Papež František říká, že kněží mají strach z evangelia, a proto sahají po církevním právu. Platí to tedy bohužel i o něm. Proč nedá příklad a nevztáhne ruce na poctivé katolické táty (mámy) rodin? Církevní právo se rádo cpe všude mezi Boha a člověka (Lk 23). V dějinách církve nebylo ani nebude biskupa tak odvážného, rozvážného, rozhodného a riskujícího, jako byl náš Felix. Kladl důraz na vzdělání svých necelibátních kněží. Jeho prognóza neklerikálního duchovenstva s vlastními příjmy a bydlením se ukazuje stále víc jako jediná možná v budoucnosti.

Felix je mučedníkem těch svých 14 let v nejtěžších žalářích té doby. Navíc – ztratil dobré jméno, byl doslova nazván bláznem, ale pro nás stojí vedle takového Teilharda de Chardin, jehož osud psance ve své církvi trvá dodnes. Do našeho Titaniku teče, ale pumpovat vodu z podpalubí se nesmí, nebo jen skrytě, aby se nerušila pohoda na palubě. Sestry, bratři, děkuji vám za každou připomínku biskupa Felixe dnešním mladým. Ti staří ať zůstanou ve svých hříších (Lk 23).

Jan Rybář

předneseno na tuřanském hřbitově 18. srpna 2019

ve výroční den úmrtí FMD

Vy jste měl být jezuita!

První rozhovor je vždycky důležitý. Od něj se odvíjí vše další. Oba partneři si tříbí argumenty, ohledávají terén, poznávají se navzájem. Mám dojem, že mezi mnou a Ludmilou Javorovou přeskočila jiskra hned z kraje. Od začátku jsem si byl vědom toho, že přistupuji k rozhovoru jako kněz, který se vyptává kněze. Že máme vlastně jedno téma, kolem kterého se budeme po celou dobu jejího vyprávění točit. Kněžství jako svátost, kněžství jako dar, kněžství jako úděl, fátum, někdy i prokletí. Svátost, kterou je poznamenán celý život svěcence, znamení, které se nevyjadřuje kolárkem ani štólou, ale bytím. V tomto prvním hovoru se zříkám všech poznámek pod čarou a nechám slova prostě plynout. Většina z toho, o čem s Ludmilou Javorovou mluvíme, bude vysvětlena v následujících kapitolách.

Setkala jste se, paní Ludmilo, někdy se salesiány?

Ano, ale je to už dávno. Pater Januš mně kdysi dávno řekl, že měl sen, že se jednou k salesiánům vrátím. Říkala jsem si: „To asi nepůjde.“ (smích)

A najednou tu máte v bytě salesiána, který s vámi dělá knižní rozhovor...

Ale to byli tehdy jiní salesiáni. Já vás tam podle vašich článků nemůžu zařadit. Tak jak jsem je znala, tak vás bych dala k jezuitům.

Já už nebudu měnit! (smích)

Ne, to nedělejte! Možná i ti salesiáni potřebují dnes trochu „pootočít“. Dívat se na svět z jiného úhlu, směrem do budoucnosti. Když se podíváte na řády a na to, k čemu je vybízel koncil, tak to bylo jedno ze znamení

času (*signum*). Pokud nemají dorost, tak se mají zamyslet nad tím, jestli jdou cestou, která je pro budoucnost nosná.

Pro nás je mantrou „věrnost charizmatu zakladatele“.

Já bych ale řekla, že mohou také přijmout jiné poslání, než to bylo na počátku. Vnášet do světa novou inspiraci podle kultury a sociálního prostředí, v nichž působí. Je to náročné, ale s pomocí Ducha možné.

Dětství a mládí

Měl jsem zprvu pocit, že jsem se v malinkatém jednopokojovém bytě paní Ludmily v Brně na sídlišti na Staré Osadě propadl do Čapkovy Věci Makropulos – čas se nám postupně stal relativní veličinou. Začali jsme si povídat v den mých pětapadesátých narozenin. Ludmila Javorová nedlouho potom oslavila osmaosmdesátku. Občas skáče v desetiletích, paní Ludmila toho má evidentně spoustu na srdci. Vypráví, vzpomínky se větví a já chvílemi řadím zpátečku. Nejčastějším slovem rozhovoru je asi: Vraťme se v čase... Nejprve byla sestra Lída, jak jsem si po chvíli dovolil paní Ludmilu oslovovat, velmi nedůvěřivá k jakémukoli natáčení a vůbec k zaznamenávání svého vyprávění o minulosti – zažila už kvůli své upřímnosti takových ústrků, nepochopení a křivd! Mnozí se tvářili, jako by po roce devadesát měla už jenom mlčet a se svými tajemstvími dožít.

Postupně se sestra Lída otvírá a mluví spontánně, s vitalitou a na svůj věk s neuvěřitelným zápalem. Někdy vzpomíná na jména, která už za ta léta vypadla ze zákrutů paměti, a synapse ne a ne se sepnout. Něco má na jazyku a čeká, až slovo naskočí a přilétne. Mnohé věci se jí vybavují okamžitě, jen nepoučenému tazateli někdy není zcela jasné, jestli se daná událost stala před dvaceti, padesáti nebo sedmdesáti lety. Nebo třeba včera? Proto stále znovu uspořádáváme chronologii, aby vyprávění mělo časovou linku, která se přesto občas dost klikatí... Během rozhovoru teprve objevuji, co to byla skrytá církev, kdo byl vlastně Felix Maria Davídek – a vůbec, jak to všechno asi bylo. Orální paměť je ovšem zrádná, takže text doplňuji poznámkami, které snad pomohou čtenáři v orientaci.

Sestro Ludmilo, proč o tom všem, co jste prožila, nechcete mluvit?

Především už nechci mluvit o tom, co již bylo řečeno, ale o tom, co bylo záměrně zamlčeno nebo nedořečeno. Ovšem nevím, jestli ještě budu s to najít výstižná slova. Ale i když nenajdu slova, chci ještě svědčit o nezměrné Boží spolupráci.

Nechcete tedy vyprávět o svém kněžství ve skryté církvi?

Pro mnohé je kněžství jako takové ve skryté církvi něco jako „úlet“ provázený pocitem nadřazenosti. I s tím jsem se občas setkala. V životě i ve vnitřním světě jsem spontánní. Jakmile ale přicházejí pohledy zvenčí, tak mě to ruší! Jde mi totiž jen a jen o svědectví, vždyť o to denně prosím.

Budu se snažit být v otázce kněžství diskrétní...

Vy jste zařazen v určitém společenském rámci a v řeholi – a tam je kněžství v normě, patří to k vám. Já jsem ve světě, žiji život, jak přichází. Od určité doby, když se utvářelo mé povolání, jsem chtěla být ve světě, Bohu jsem říkala, že nechci odejít ze světa. Nechtěla jsem odejít do ústraní, ale poznávat svět a lidi v něm. Přitom jsem milovala ticho a samotu. Do toho pak přišla podzemní církev. Skrytost jsem vzala jako naprostou normu, která mě čeká. Pak přišel II. vatikánský koncil, který to ještě potvrdil – a já jsem nemohla pochopit, proč lidé tu skrytost nechápou. Obecně se lidem nechce opouštět věci tohoto světa a měnit způsob existence, a proto je můj způsob existence irituje a naplňuje nejistotou. Je to zcela jiný způsob života, než by si možná představovali.

Ano, bojíme se proměnit svůj obraz o Bohu, o kněžství, o ženství...

V prvé řadě o sobě! Ano, chybí nám bytostné spojení s Bohem. Přemýšlím, kam se nám ztratilo duchovní zaměření. A je to kvůli materii, materialismu. Těch příčin je ale asi víc. Příliš rotujeme kolem sebe.

Pokuste se teď, sestro Ludmilo, odpovídat dvěma slovy...

To já ale nedokážu! Vždyť mám toho tolik co říct! A navíc, skoro všichni kněží z Koinótés už zemřeli.¹ Zbyli snad jen dva, to už jsou staří pánové, a několik ženatých kněží, ti tady jsou. Co se týká zpovědi a našeho rozhovoru, žena musí mluvit – ona se nespokojí s jedním slovem. V jednom slově se ona nevyjádří, v prožitku žen je bohatství, žena ráda rozdává. My ženy to musíme vypovědět. A když to zpovědník usekne, tak se nedočká ničeho.

Která je vaše nejoblíbenější svěťice?

To vlastně nedovedu říct. V dětství jsem měla v oblibě Terezičku, když jsem dospívala, objevila jsem Mary Wardovou, později Kateřinu Sienskou, ale dnes jsem zůstala jenom u Panny Marie. Považuji ji za největší ženu. Málo se vyzvedávají její vlastnosti, i když se říká, že jich je v Písmu málo, řekla bych, že v Písmu je popsána dostatečně, ale pořád jsme nedospěli k jejímu úplnému pochopení.

Který mužský světec je vám nejbliž?

Moje úcta ke světcům prochází životními fázemi a já se dnes hodně obracím ke světcům své doby. V první řadě jsem vždycky měla ráda příběh svatého Vojtěcha, protože jsem vždycky vnímala, jak toužil pracovat a jak nebyl pochopen. Dnes je mi velice blízký Bohuslav Burian² a Josef Toufar.³ Burian proto, že i přes toliké potíže se stále vracel ke svému – cítil to jako potřebu doby. I když měl tělesné hendikepy, nevzdával se a vždycky ho hnala touha těm druhým něco dát.

Vidíte, o Burianovi zvaném Pistolník toho moc nevím...

Byla jsem v týmu, který zpracovával jeho životopis, jenž jsme po letech odevzdali Karlově univerzitě. Bohuslav Burian převáděl

přes hranice v padesátých letech, několikrát unikl smrti. Já jsem se k němu obracela v dost svízelných životních situacích a on mi dosud pomáhá.

A Josef Toufar?

O Toufarovi jsem věděla už od svého dětství, protože v Zahrádce učila švagrová mé tety a ona v naší rodině tvrdila, že pohyb křížku v Číhošti nebyl falšovaný. Od té doby je pro mě Josef Toufar inspirativní člověk, který tady byl pro lidi a stal se obětí těch hrozných padesátých let, doby, kterou jsem také prošla. On byl první mučedník, o kterém jsem se v padesátých letech dozvěděla. Felix Davídek kdysi inicioval modlitby za jeho blahorečení. Já ho dodnes prosím o přímluvu v nejrůznějších záležitostech.

Letos si připomínáme sedmdesát let od jeho umučení...

Zastávám teorii, že člověk svým utrpením hýbe světem. Utrpení je hodnota a nemůže se ztratit. Láska je největší hodnota. Jako člověk nemohu mít lásku tak dokonalou, jako ji měl Kristus, takže všechny hodnoty světa vkládám na patěnu lásky k proměnění – protože to může jenom Bůh. V tom je možné setkání člověka a Boha. Až do druhého příchodu. Druhý příchod bude totální proměna a na té by nám mělo záležet. Mnohokrát jsem se pokoušela tlumočit tento pohled na Krista mezi dospělými, ale marně. Když jsem kdysi učila, modlívali jsme se s dětmi o druhý příchod, zvláště před Vánocemi. Říkala jsem dětem, že všechno bude proměněno v krásu, kterou si zatím neumíme představit, protože v Písmu je psáno, že bude nová země a nové nebe. A když Kristus mluví o něčem novém, to znamená, že to tady ještě nikdy nebylo. Tak jsem se to snažila dětem přiblížit.

Tento pohled není pro nás, moderní lidi zabořené hlavou v každodennosti, vůbec snadný...

Mojí denní prosbou je a bylo, že se chci stát apoštolkou parusie. Vůbec jsem tehdy při svěcení nevěděla, co mě čeká, ale vedla mě jedna věc: abych lidem zpřístupnila věci, o kterých nic neví. A chtěla jsem jim to zpřístupnit z pohledu prostého člověka. Chtěla jsem žít mezi prostými lidmi, mezi kterými nikdo v tomto smyslu nepracuje. Zakládáme společenství, ale většinou nepostupujeme systematicky v poznávání Božích věcí. Vážím si toho, že ta společenství jsou, ale my potřebujeme i poznání.

Prostě jsem to měla v sobě

Chrlická rodina Javorových byla taková zvláštní „kněžská rodinka“. Maminka byla přesvědčena, že její manžel „měl být kněz“, synové si po nedělní bohoslužbě hrávali na kněze, dcera Ludmila si chce hrát s nimi a nechápe, proč by nemohla předvádět kněze v komži jako kluci. Hned zkraje se v rozhovoru objeví jména významných brněnských kněží, kteří Ludmilu ovlivní na celý život (Ferdinand Nesrovnal a Felix Davídek) – kněží a kněžství se postupem času stanou ústředním motivem Ludmilina života.

Projděme si, sestro Ludmilo, zastávky vašeho života. Vyrůstala jste v časech, které si už dnes neumíme představit. Jste z deseti dětí. Co jste si odnesla od maminky a od tatínka?

Od otce jsem si odnesla představu otevřenosti vůči světu a lásku k teologii, ke knihám a k poznávání. Maminka mu říkala: „Ty ses měl stát knězem, ty jenom ležíš v knihách.“

Váš táta si pořád četl?

Přes den na to neměl čas, ale mnoho večerů věnoval četbě. A také nám dětem rád předčítal. On si vzal do postele tři čtyři knížky a já jsem chtěla jít k němu usínat. Pak mě teprve přenesli do mé postýlky.

„Tati, co v těch knihách je?“ ptala jsem se.

Nebyl rád, že ho ruším, a odpovídal jen tak pod fousy. Maminka mu říkala: „Prosím tě, na co si bereš tolik knih? Vždyť jdeš spát!“ On na to: „Maminko, to jsou bonbony!“ *(smích)*

Ty bonbony mi zůstaly v paměti a dodnes je mlsám.

Maminka byla tedy praktická žena a otec intelektuál se spirituálními sklony?

Je to tak. On se hodně přátelil s kněžími. Otcové Jánský a Pokorný byli u nás coby tatínkovi přátelé jeden nebo druhý skoro každé nedělní odpoledne. Jak jsem již vzpomínala v knížce, která vyšla o mém životě,⁴ odkládali si vždycky biret na okraj stolu. Chtěla jsem ho vzít do ruky a zkusit si ho. Jeden z kněží si toho všiml a pravil: „Na to dívky sahat nesmějí!“ Schovala jsem se tehdy za maminku, a když se katecheta nedíval, natáhla jsem ruku a biretu jsem se stejně dotkla.

Když k vám chodili ti kněží, zvykla jste si poslouchat dospělácké hovory...
Ano, tatínek mě brávil s sebou na procházky s kněžími. Je zajímavé, že z mých bratrů nikoho nebral.

Kolik jste měla bratrů?

Osm. Vyrůstala jsem s nimi, ale neuměla jsem lézt na stromy, nebyla jsem žádný sportovec. Bydleli jsme v Chrlicích ve farnosti Tuřany v prostorném domě, který mí rodiče sdíleli s rodinou Hořákovou. Hořákovi byli také katolíci.⁵ Maminka nám každý den udělala program, každému dala nějaký úkol. Dnes nemůžu pochopit, jak to ta žena zvládla – musela být nesmírně psychicky zdatná, racionální a odolná. Ráno přišla do pokoje, pozdravila nás křesťansky, kluci kňourali, ale já jsem byla vzhůru vždycky dřív, než maminka přišla. Maminka prošla dětskou ložnicí a odhodila klukům peřinu.

I vám?

Ne, mně nikdy ne. Já jsem ani nikdy v životě nedostala výprask. Prostě jsem byla holka mezi klukama. Ptala jsem se jí: „Mami, proč ty kluky

takhle budíš, mně to vadí!“ A maminka na to: „To se u kluků patří!“ A tím debata končila. Své povinnosti dělala maminka s velkou láskou. Jednou jsem jí položila otázku: „Maminko, kdy se vlastně modlíš?“ A ona na to: „Copak mě neslyšíš ráno zpívat?“

Z jakého prostředí maminka pocházela?

Moje máma byla vychovaná v superpanské rodině, kde se chodilo v róbách, a ona to nesnášela. Když poznala prostý život na venkově, odmítla všechno „panské“ a nechtěla o tom pak v dospělosti ani slyšet.

Jak vás rodiče vychovávali?

Maminka nám vytvářela řád až do deseti dvanácti let. Byla válka a my jsme denně v modlitbě provázeli ty, kdo trpěli válkou. Viděli jsme mrtvé, raněné, mluvili jsme doma o jejich rodinách, aniž bychom je znali. Tím se v dětech pěstuje empatie. Tatínek nás vedl k ohleduplnosti, nesměli jsme večer rámusit, abychom nerušili sousedy. Každý musel mít večer poskládány své věci na hromádce a dostávali jsme dokonce známky.

Měla jste ještě sestru Marii. Někde jsem četl, že se narodila nemocná...

Ne, to ne! (*smích*) Byla zdravá jak tuřín. Ona byla horolezkyně, sportovkyně, byla úplně jiného založení než já, udělala gympl, průmyslovku, chtěla jít na další průmyslovku, nechtěla jít do práce, že půjde do školy, jenomže ji nikde nevzali. Ředitel si ji jednou zavolaal a řekl jí: „Buďto škola a do SSM, nebo toho musíš nechat.“ Po absolvování průmyslovky šla tedy do nějakého ústavu, ale pak přišel osmašedesátý, ona nastoupila na Filozofickou fakultu, kterou absolvovala, chtěli po ní, aby šla na doktorát, ale ona že ne, že si chce odpočinout na horách. Nějaký čas pracovala v Žabinách (v Brně-Žabovřeskách) v dětském domově Dagmar,

ale říkala, že jí děti nesedí, že by radši dospělé. V Žabinách ji ředitelka chtěla jmenovat namísto sebe, až půjde do důchodu. Ona ale nastoupila v Pisárkách do diagnostického ústavu. Tam se jí stalo to neštěstí...

Jaké neštěstí?

Sestra Marie měla chřipku a po té chřipce jí volali, jestli by nemohla přijet suplovat za nemocné kantory. Ona tam nastoupila a druhý den po nástupu ji našli ve sborovně na podlaze. Než se dostala do nemocnice, bylo odpoledne a ona zůstala na půl těla ochrnutá. Zůstala jí mimika, myšlení také nebylo zasažené. Měla vysoké horečky, na jedné polovině těla nehnula ani rukou, ani nohou. Pak ji převezli do nemocnice v Hradci Králové. Tamní primář mi řekl, že kdyby ji okamžitě po té atace převezli do nemocnice, že by mohla být kompletně zachráněna. Takto máme počítat s tím, že se nikdy neposadí a nikdy už nebude chodit. V Hradci byla asi čtyři měsíce, pak jsme si ji převezli domů. Zabudovali jsme do zdi ribstol a ona se za pár měsíců tak rozcvičila, že nikdo nevěřil, že byla ochrnutá. Pak šla ještě na další studium, dělala logopedii, ale do toho přišly zuby... Její zubařka jí při čištění korunky tak poškodila chrup, že logopedii nemohla dělat. Když nám tehdy řekl hradecký doktor, že nikdy nebude chodit, tak jsme s tím počítali. Bydlela v Bystrci a po mamčině smrti jsem jí v Bystrci pomáhala s domácími pracemi. Všechno to zvládala až do letoška.

Z vašich osmi bratří nešel žádný na kněze nebo do řehole?

Nejstarší bratr František na kněze chtěl, ale když přišel Hitler, byl totálně nasazený, pak přišla fronta a on pomáhal s transportem bomb z nádraží na letiště. Všechno to nosili jenom ve dvou a bratr se vrátil s vnitřním zraněním – poškodil si vnitřní orgány – a na to na konci války zemřel.

Všude bylo vojsko, plné nemocnice. V úrazovce ho přijal prof. Novák s podmínkou, že bratr bude ležet jen na nosítkách na chodbě.

Druhý bratr chodíval za války v neděli odpoledne na požehnání. V Chrlicích byla kaple, kterou si zbudovali občané. Rodiče tedy šli spolu po požehnání po silnici podél železniční tratě, mezi nimi můj sedmiletý brácha. Ze zatáčky mezi ně vlítla motorka a brácha ochrnul a zůstal ležákem do svých pětatřiceti, kdy zemřel na následky chřipky.

To byla samá tragédie!

V rodině bylo neúnosné utrpení. Nejprve zemřela maminka, její dcera, teta Františka, přišla o zrak, když její tatínek nabíjel pušku a ona mu bouchla pod rukama... Třetí kandidát kněžství byl můj bratr Josef Javora. Nakonec se stal knězem, ale jako ženatý v době Koinótés.⁶

A k salesiánům nechtěl nikdo?

Bratr Stanislav, ten byl jako chlapec ve Fryštáku. Já si ještě pamatuju, jak jsme za ním jezdili a vítal nás tam pater Ignác Stuchlý, prováděl nás se sestrou Marií fryštickým ústavem – byl to takový dědoušek s kulatými brýlkami.

Když komunisti rozehnali a zavřeli fryštický dům, Staňa začal pracovat s brněnským paterem Josefem Navrkalem, opisoval mu kázání a jiné promluvy a ministroval v Brně u Sv. Michala. Staňu i Josefa Navrkala zavřeli. Navrkal pracoval v uranových dolech a po kriminále nesměl patnáct let působit jako kněz. Staňa si odseděl něco přes dva roky. Po návratu pracoval v Mariánských Lázních jako kostelník. Oženil se a měli se ženou děti.

Napadlo vás někdy, že byste chtěla být řeholnicí?

Už v patnácti letech jsem chtěla odejít k řeholním sestrám.

Ve stejném věku jako svatá Terezička!

Prostě jsem to v sobě nosila, ale říkala jsem, že nechci tam, kde je tetinka. Maminka měla totiž sestru, kterou po smrti jejich mámy odvezli do Příbrami. Jejich vychovatelka byla bohužel hrozná sadistka a strašně je bila a za vše je krutě trestala. Babiččin bratr, tehdy převor svatohorských redemptoristů, který tam obě dívky poslal, o tom nevěděl. Doporučil ji dědečkovi jako výbornou paní, která chodí denně do kostela. Teta byla o dva roky starší než moje maminka a měla jinou povahu, a tak řekla: „Tady já nebudu, já odsud uteču!“ Ta paní pochopila, že to s ní nepůjde, a odvezla ji do Prahy do penzionátu anglických panen, kde ona zůstala i jako sestra. Později založila klášter v Prešově, byla zvolena jeho představenou, vyučovala francouzštinu a vedla penzionát. Nesměla se ale podepsat na zakládací listiny, protože před válkou nepřijala slovenské občanství. Později byla moje tetina ve Štěkni. Nikdy nemluvila o řádových sestřích zle, ale byla velice pro to, aby byly zrušeny takové ty „pomocné sestry“, jeptišky, protože to mezi nimi moc neklapalo.

Jak to tedy bylo v těch patnácti?

Vrátila jsem se tehdy z Veverčí, kde jsem byla u jezuity Ferdinanda Nesrovnala na exerciciích. Jela jsem tehdy na duchovní cvičení a nebylo mi ještě patnáct. Když jsme přišly na první přednášku, Nesrovnal hřímal: „Komu není patnáct, ven!“ Vylekala jsem se, protože první přednáška se mi moc líbila. Já že mám odejít domů? Večer jsem se sebrala a zaklepala jsem Nesrovnalovi na dveře.

Vyhrkl na mě: „Co chceš?“

„Já chci s váma mluvit.“

Měl u sebe nějaké kluky. Poslal je pryč a řekl mi: „Co máš na srdci?“

„Není mně sice patnáct, ale domů nepojedu.“

On na to: „Kolik je vás doma?“

„Doma mám osm bratrů a jednu sestru.“

To mu vyrazilo dech.

On povídá: „Tak běž spát. Když máš doma osm bráchů, tak to tady klidně zůstaň.“

Po těch exerciciích jsem se vrátila domů a řekla jsem, že okamžitě odcházím...⁷

Nakonec to dopadlo jinak...

Naše rodina dýchala duchovní opravdovostí. Za války toho moc k zakoupení nebylo, všechno bylo na lístky a maminka nám řekla: „Děti, to, co nám za lístky dávají, nám nestačí, ale vy to, co vám zbude, zanesete na dráhu a dáte to strojvedoucímu. On vám nasype do pytle uhlí.“ To obstarával Staňa. U nás nikdo nevrčel, že to nedokážeme. Říkali jsme si taky, že jsou na světě místa, kde nemají ani děti co jíst, a my si tu sedíme u stolu s jídlem. U stolu jsme se taky modlili za misie a za ty, kteří Pána Boha neznají. My děti jsme to slyšely a pamatovaly jsme si to. V našich rodičích to bylo a oni to prožívali, jinak by nás ke křesťanským postojům nevychovali. Když byly roku 1946 volby, tatínek nám vyndal z knihovny knížky o ruské revoluci, kde byly obrázky zbídačelé ruské země, bylo tam o sovětských koncentracích a o Gulagu a procesech. Tatínek nám řekl: „Děcka, běžte po dvou a ukažte lidem, jaké to bylo a dodnes je za komunistů v Rusku.“ Chodili jsme po kostelových lidech, měli jsme s sebou agitační lístky a lidem jsme říkali, aby nevolili komunisty a aby se podívali na ty knížky. Víte, co nám ti lidé říkali? „To bylo v Rusku, to se u nás nikdy nestane!“ Přišli jsme domů zklamaní a říkali jsme: „Tati, oni všichni říkají, že se to u nás nikdy nestane, protože jsme inteligentní národ.“

První, na co tehdy lidé reagovali, byly Gottwaldovy sliby, že lidé už nebudou bez práce. A církve tehdy jela (a jede dodnes) ve starých kolejích.